

zvláště, a teprve tak poznáme, který z těchto obou postulátů jest vlastně výnosem a který nákladem.

V případě dvojsečnosti použití (kolise v příp. b) na str. 142.), spadá použití *A* tak úzce v jedno se stupněm užitečnosti prostředků *B* a *C*, že obou nelze skoro vůbec rozdělit. Tak na příklad míra vzdálenosti čočky od oka, již možno způsobiti alternativně buď jasnost anebo velikost pozorované krajiny, anebo míra užitečnosti neb škodlivosti určitého léku pro zdraví jednotlivých orgánů tělesných.

O tom, že se nemůže státi nákladem *A* bez *B*, *C* a *D*, aniž výnosem *B* bez *A*, *C* a *D*, byla již shora řeč.

Myslím, že se z řečeného podává jasně důkaz, že k výkladu hospodářských úvah potřebujeme vždy celé hospodářské fáze, a to v obou případech, ať vycházíme od daných prostředků nebo daných účelů. Tím jest pak i dokázáno, že jednotlivé články hospodářské fáze jsou nepostrádatelnými.

Soběstačnost hospodářské fáze jest zřejma z okolnosti, že v ní neschází ničeho podstatného, takže není ani jediné hospodářské úvahy, již bychom nemohli pomocí tohoto schematu plně a definitivně vyložiti.

c) Články hospodářské fáze.

a) Dvojí pojem nákladu uvnitř téže hospodářské fáze.

aa) Všeobecně.

V hospodářské fázi není jen jednoho nákladu, nýbrž jsou v ní dva. O jednom z nich (je jím postulát *A*) jsme již mluvili, druhým je postulát *C*. Pokud je mi známo, nebyla tato myšlenka posud nikým vyslovena, a pokud snad byl k jejímu vyslovení učiněn

jakýsi náběh, narazila ihned na kritiku co nejnepříznivější. Chci nicméně podati jasný důkaz správnosti své myšlenky.

Námítky proti ní jsou dvojího rázu. Pokud byly učiněny technickou národohospodářskou literaturou, netýkaly se ani tak mé koncepce jako celku, nýbrž spíše jednotlivých jejích částí. To nemůže překvapiti, protože, jak jsme nahoře (str. 141. n. n.) poznali, kumulativní současné chtění dvou postulátů připouští dvojí kolisi, a to není bez vlivu na povahu obou pojmů nákladu, a to jak nákladu, který nazveme „přímým“, tak i nákladu, který nazveme „nepřímým“. Jak jsme totiž řekli, jest možná jednak kolise plynoucí z omezenosti prostředků (případ a) na str. 142., jednak kolise plynoucí z dvojsečnosti použití jednoho a téhož prostředku (případ b) na str. 142.). Odpůrci mého pojetí přiznávají sice povahu nákladu postulátu C v mé hospodářské fázi, leč pouze pro případ b), to zn. pouze pro případ dvojsečnosti použití nějakého prostředku. Naproti tomu však se domnívají, že v případě pod a) uvedeném, t. j. kolise plynoucí z omezenosti prostředků, nemá postulát C vůbec povahu nákladu, nýbrž toliko povahu postulátu alternativně zvolitelného. Jako důvod se tvrdí, že prý vzdám-li se nebo zřeknu-li se dobrovolně možného dosažitelného zisku, nevzniká mi touto volbou žádná škoda a nemůže tedy tato volba znamenati náklad, nýbrž jen ušlý užitek. Ačkoliv spatřuji značný pokrok již v tom, že chápou postulát C jako náklad alespoň v případě sub b) uvedeném (čehož dříve nebylo, protože účel, jehož splnění bylo znemožňováno volbou mezi dvěma koordinovanými postuláty, nebyl nikdy pokládán za náklad), přece myslím, že se mi podaří v následujícím dokázati i správnost druhé, popírané části mé koncepce, t. j. nákladovou povahu po-

stulátu *C* v případě sub a) uvedeném. Okolnost, že se upírá povaha nákladu postulátu *C*, má pro mé tvrzení, že jsou uvnitř jedné a téže hospodářské fáze náklady dva, velký význam a to proto: v prvním případě b) není nákladová povaha postulátu *A* vždy tak zcela zřejmou, a v případě sub a) odpadla by nákladová povaha postulátu *A* automaticky ihned, kdybychom upřeli tuto povahu postulátu *C*. Důvody, jež by popřely nákladovou povahu postulátu *C* v případě sub a), znamenaly by automaticky i popření nákladové povahy prostředkového postulátu *A*, jenž je pouhou průběžnou položkou. Použití jeho, na př. vydání peněz při koupi, nepůsobí prý ve smyslu této ideologie žádnou škodu. Názor tento jest podle mého mínění právě tak nesprávný, jako názor nahoře potíraný, jak níže ještě ukáži. V případě sub b) není vůbec, jak se domnívám, možno popírati nákladovou povahu prostředkového postulátu *A* (ačkoliv tato zde nevystupuje tak jasně jak v případě a), a to z tohoto důvodu: je-li v tomto případě potlačení nebo vzdání se postulátu *C* škodou, pak nutno přiznati, že škodou je i jakékoliv použití nějakého zjevu, jež vede k témuž výsledku, byť i toto použití jest na druhé straně použitím prostředku a tudíž užitek přinášejícím a užitečným; na př. použití prostředku proti bolení hlavy, jenž působí současně škodlivě na žaludek. Zde není ovšem nákladem, jak tomu bylo v případě vydání peněz, použití léku, nýbrž jeho upotřebením, jež působí škodu na postulátu *B*. Vidíme tedy, že povahu nákladu nezakládá vždy jen použití užitečného prostředku, nýbrž i takové jeho použití, jež přináší s sebou škodu.

Z doznání, kterého se mi od odpůrců dostalo ohledně nákladové povahy postulátu *C* v případě sub b), jest zřejmo, že se nyní připouští bez námitek alespoň pro tento případ dvojí náklad uvnitř jedné a téže hospodářské fáze. Zbývá tedy, abych rozptýlil ještě některé pochybnosti, které zde jsou v případě a). Hlavní námitku uvádí Engliš ve své kritice: „Das Liefmannsche Gesetz des Ausgleiches der Grenzerträge“. (Jahrb. für Nat. Oek. u. St. 1917, III. Folge, Band 54, S. 385 a násl.) a touže námitkou potírá nyní, jak níže uvidíme, mou hospodářskou konstrukci i v článku v „Obzoru národohospodářském“, roč. XXXIV. (1929), str. 446 („Princip výnosový jako vrchní hospodářské hledisko“), kde praví:

„Liefmann chce už dávno jako Loevenstein vyložiti veškeré hospodaření principem výnosovým. Dokázal jsem, že se jeho princip na spotřebu v hospodářství nehodí, protože při upotřebení peněz není strasti jako nákladu. Liefmann totiž má za to, že při výdaji peněz při koupi stojí proti pocitu libosti z nabytí statku pocit nelibosti z výdaje peněz, kdežto — kupuje-li, volí za své peníze předmět nejužitečnější, nic více. Jak tedy vyloží Loevenstein principem výnosovým spotřební hospodářství, které se vyčerpává v upotřebení peněz? Tu se ukazuje účelnost rozkladu principu hospodárnosti, zákon relativního užitku a relativního nákladu vědecky plodným, ba nutným, a princip výnosový jako jednotný instrument pro pochopení vnitřní struktury hospodářství nemožným.“

To znamená jinými slovy, že volba mezi postulátem *B* a *C* není výnosovým počtem a *C* žádným nákladem, patrně proto, že hospodařící subjekt nemá ani statek,

jenž je předmětem postulátu *B*, ani statek, který je předmětem postulátu *C*, takže mu nevzniká vůbec žádná škoda, je-li nucen voliti mezi oběma a při volbě se jednoho z nich vzdáti. Škoda vznikla by mu jen tehdy, kdyby něco, co již měl, pozbyl. Tuto argumentaci podrobme ihned kritice.

bb) Vyvrácení námitek proti nákladové povaze postulátu *C* v případě kolise, plynoucí z omezenosti prostředků (negativní důkaz dvojího nákladu.)

Proti vznesené námitce uvádím:

1. Již z mé definice pojmu nákladu plyne, že náklad nesmí býti chápán jen jako škoda, kterou nutno utrpěti, nýbrž i jako užitek, ježž nutno obětovati za účelem dosažení většího užitku.

Namítne-li se mi zde, že tato má definice jest ne-správná, pak musím odkázati na úvahy, obsažené ve druhé knize tohoto díla, str. 92. n. n., kde jsem ukázal, že škodu i ušlý užitek nutno s hlediska pojmu nákladu zahrnouti pod jeden pojem. Dokud nebude vyvrácena správnost těchto mých úvah ohledně výstavby teleologických pojmů, jest nutně správné i to, co tvrdím na tomto místě.

S čistě vědeckého stanoviska bylo by sice možno, rozlišovati mezi pozitivní škodou a negativním ušlým užitem. Vědecky je totiž možno — byť je rozdíl sebe nepatrnější — zaváděti, resp. raziti nové názvy pro rozdíl nejsubtilnější, aby se usnadnila možnost výrazová. V našem případě bylo by lze ovšem mluvit nanejvýše o rozlišování teoretickém a pojmovém, nikoli však praktickém. Při tom musili bychom si býti

samozřejmě vědomi toho, že by se takové lišení mohlo týkati nanejvýše vzájemného vztahu mezi pojmy: „Škoda — ušlý užitek“, nikoli však společného vztahu těchto pojmů k pojmu nákladu nebo výnosu, protože ve vztahu posléze zmíněném tvoří oba pojmy jeden a týž pojem oběti. Podstoupíme-li tuto oběť se zřetelem na nějaký užitek (výnos), mluvíme o nákladu.

Kdyby tedy nieméně někdo trval na tom, že škoda je pojmově něco jiného nežli užitek, jehož jsme se vzdali, pak musil by přece alespoň připustiti, že jak škoda, tak i užitek, jehož jsme se vzdali, spadají pod pojem oběti, a nepotřeboval bych učiniti nic jiného, nežli definovati náklad jako (dobrovolně podstoupenou) oběť za účelem dosažení většího užitku a správnost všech mých tézí byla by prokázána.

Nikdo přece nebude popírati, že matka odpírající sobě nasycení, aby mohla opatřiti dítěti potravu nebo lék, podstupuje oběť, tedy že se obětuje, ačkoli se nám tento čin jeví pouze jako užitek, jehož se vzdala, a nikoli jako pozitivní škoda na účelu, jímž je nasycení.*)

*) Mám za to, že jest vůbec velmi těžko nalézti hranici mezi škodou a ušlým užitekem. Proti volbě mezi užitekem a ušlým užitekem, která prý nedovoluje žádný čistý výnosový počet, protože zde není skutečně škody a proto ani nákladu, uvádí se jiná volba, která prý rozlišuje mezi skutečnou škodou a užitekem. Tvrdí se: volba čočky pro teleskop jest postup zároveň užitečný i škodlivý. Užitečný proto, že čočka umožňuje viděti pozorovaný předmět zvětšeně, škodlivý pak proto, že síla skla, jíž musí světelný paprsek proniknouti, činí obraz nejasnějším (Engliš). Leč jak je to opravdu s touto skutečnou škodou? Máme-li se rozhodnouti pro zhotovení čočky, jež nám má umožniti pohled buď zvětšený nebo jasný, tedy krátce co nejlépe viditelný, není tento účel dosud dosažen a máme volbu mezi dvěma užitky (pro účel dobré viditelnosti): mezi užitekem jasného a užitekem zvětšeného obrazu. Užitek, jehož jsme se vzdali, a jenž by byl býval dosažen, kdyby bylo došlo

2. Z výkladů o teleologické hierarchii je nám známo, že obsah vyššího účelového pojmu (postulátu) je dán společným užtkem pojmů prostředku, že však do jeho sféry spadají všechny postuláty prostředku. Nadřazený postulát může sice znamenati něco, co se svým pojmenováním a přírodovědeckými znaky zcela liší od postulátů prostředkových (prostředkový postulát: péro, inkoust, účelový postulát: dopis), pojmenování *D* může však sestávat ze součtu podřazených postulátů prostředkových (kaloskagathos), čímž se praví, že sféra postulátu *D* se kryje s jeho pojmenováním. To se přihází nejčastěji tam, kde jsou složky výroku v nějakém soudu prostředky k utvoření pojmu, jenž jest účelem. Chceme na př. aby lidé byli zdraví i vzdělaní, aby se stali dokonalými. Zmíněný ideál jest účelem, vlastnosti „zdravý“ a „vzdělaný“ jsou prostředky k němu. Řecký pojem „kaloskagathos“ a „agathos“. Účel (*D*) jest pojmenován podle součtu obou prostředkových postulátů. V podstatě jsou si oba uvedené případy rovny, neboť zde i tam tvoří prostředkové postuláty rozsah nadřazeného postulátu. V posledním případě však dochází

k příslušnému použití neb upotřebení, k jehož dostavení však nedojde, protože se jej jakožto menšího vzdáváme, jest právě jen ušlým užtkem a nikoli skutečnou škodou v tom smyslu, jak namítá Engliš. Jaký je v tom rozdíl od onoho případu, kdy máme za dané zásoby peněz voliti mezi koupí klobouku a bot, jakožto dvěma užtky? Také zde nedosáhne se účelu, jímž jest ošacení. Je-li užitek, kterého se zde vzdáváme, ušlým užtkem a nikoliv škodou, pak tomu musí býti zrovna tak v hořejším příkladě. Nazveme-li však ušlou jasnost neb zvětšení obrazu škodou, může to býti pouze š k o d a n a c h t ě n ě m (na účelu viditelnosti), pak ale můžeme také užitek nekoupeného klobouku nebo nekoupených bot, jehož jsme se vzdali, nazvati škodou na chtěném (na účelu ošacení). Příklad Englišem zvolený dle mého mínění jeho tézi nepotvrzuje. Pro posouzení, zda jde o škodu nebo ušlý užitek, jest rozhodnou pouze okolnost, zda byl plný účel aneb jeho část (uži-

tato okolnost zvláště jasného výrazu již pojmenováním účelového postulátu.

Můžeme tedy říci, že sféra či rozsah vyššího, účelového postulátu tvoří aritmetický součet všech podřazených postulátů, což můžeme vzhledem k tomu, že podřazený postulát je vlastně prostředkem (prostředkovým postulátem), vyjádřiti také tak, že nadřazeným postulátem jsou všechny (přímé neb nepřímé) prostředky, jež jsou schopny býti prospěšnými chtěné jako celek. To nebylo, pokud je mi známo, nikde dosud výslovně řečeno, naopak právě proto, že význam této okolnosti byl přehlížen, byla vznesena proti mé konstrukci námitka, kterou zde vyvracím. V mém schématě hospodářské fáze zahrnuje v sobě postulát D oba podřazené postuláty B i C . To však nevylučuje, aby kromě B a C nebyl skrze D chtěn ještě jiný postulát. Nepochybně jest pouze, že postuláty B a C v postulátu D nesmějí chyběti a že nedosažení, nebo nesplnění postulátu B neb C nutně působí nedokonalé a neúplné splnění či dosažení účelu D . Vzdáme-li se tedy dobrovolně části

tek) dosažen, resp. splněn dříve, nežli vůbec došlo k výnosovému počtu anebo k uvažování o nějaké volbě. Jen v takovém případě je totiž vůbec myslitelné vzdálení se od účelu (což, jak známo, znamená pojem škody). Tělesa vesmíru nejsou pouhým okem bez teleskopu viditelná neb alespoň ne tak viditelná, že by bylo lze mluvíti o škodě na účelu viditelnosti. Tento účel jest tedy stále ještě nesplněn, může se tedy dostaviti pouze užitek a nikoli škoda na tomto účelu. O tom, zda je možný výnosový počet podle Engliše, anebo pouhá volba, rozhodovala by tedy, jak patrnó, vzdálenost, velikost a světelnost tělesa vesmíru. Není-li toto příliš vzdáleno a je-li dobře viditelné, takže jest možné zhoršení jeho viditelnosti, mohlo by dojít ke škodě na jeho viditelnosti, v opačném případě pouze k ušlému užítku. Pouze v prvním případě byl by zde výnos, jinak pouhá volba. Leč takový rozlišovací znak zdá se mi býti prakticky neudržitelným a je myslím i teoreticky neodůvodněný.

chtěného *D*, (tím, že se vzdáváme splnění *C*), která by bez tohoto našeho rozhodnutí byla dosažitelná nebo splnitelná, nutno takové rozhodnutí označiti za oběť, jež pojmově znamená právě dobrovolně utrpenou škodu anebo užitek, jehož jsme se dobrovolně vzdali, a to i tehdy, když k oběti došlo bez jakéhokoliv dalšího úmyslu. Pojmový obsah oběti tvoří totiž dva podstatné znaky: především dobrovolnost (kdežto naproti tomu může nás stihnouti škoda, aneb ujíti nám užitek proti naší vůli), a dále neúmyslnost. Přinášíme-li však oběť s úmyslem, docíliti tím většího užitku, mluvíme o **nákladu**. Nejlepším důkazem pro dobrovolnost oběti je právě to, že jest přinášena. Je-li přinášena, musí býti i chtěna. Je-li vynucena, tedy přinesena se zřetelem k ještě větší škodě nebo ještě většímu užitku, jenž by mohl ujíti, není více obětí, nýbrž nákladem, jímž se vykupuje užitek neb úspora škody.

Byť tedy neměly ušlý užitek a škoda žádných pozitivních společných znaků, ba naopak vykazovaly rozdíly, negativně jest jim společné to, že oba odporují chtěnému účelu *D*, a že způsobují, že tento dochází jen nedokonale neb neúplně svého splnění. Identita škody a ušlého užitku, která tak jasně vystupuje právě ve vztahu k nákladu, objevuje se i při pojmu oběti, protože i tato v sobě jak škodu, tak ušlý užitek zahrnuje. Ať se tedy již činí mezi škodou a ušlým užitekem rozdíly, plynoucí z jejich vzájemného vztahu: vzhledem k pojům oběti a nákladu jsou jen jedním a týmž pojmem. V tomto posléze zmíněném vztahu záleží totiž pouze na tom, že oba odporují chtěnému nadřazenému účelu, nikoli na tom, zda znamenají negativní posun na linii účelu anebo odpadnutí pozitivního posunu na této

linii. Je-li něco, co odporuje účelu (a co samo chtěno není), utrpěno dobrovolně, mluvíme o oběti. Je-li něco (samo chtěno), přineseno se zřetelem k něčemu, co je chtěno více nežli představuje oběť nechtěného, mluvíme o nákladu. Krátce:

Ušlý užitek a škoda mají společné to, že jsou nechtěné.

Oběť a náklad mají společnou dobrovolnost, se kterou dochází k utrpění nechtěného. Rozlišujícími znaky obou z nich jsou neúmyslnost (při oběti) a záměrná úmyslnost (při nákladu).

Nákladová povaha postulátu *C* závisí tedy v poslední řadě na tom, zda jest součástí chtěného nadřazeného účelu *D*, a tudíž proň chtěna. Závisí tedy tato nákladová povaha na:

a) jeho povaze jakožto oběti (t. zn. na samo o sobě nechtěném vzdání se této), jež opět je závislá na žádoucnosti pro *D* (to bylo již shora osvětleno);

b) na dobrovolnosti vzdání se onoho užitku, jenž by se dostavil při dosažení *C*. O tom nebylo nikdy vážně pochybováno.

c) na úmyslu dosáhnouti vzdáním se *C* většího užitku. Také o tom nebylo nikdy pochybností.

Jediný sporný bod byl sub a) uvedený. Proto musila býti jeho správnost prokázána, jak se právě stalo.

3. Oba uvedené důvody jsou dle mého přesvědčení pro nákladovou povahu ušlého užitku dostatečným důkazem. Abych však v této otázce, jež má pro mou hospodářskou konstrukci zásadní význam, zjednal úplné jasno, chei k uvedeným důkazům přidati ještě jeden další, který je, jak myslím, konečně zcela přesvědčivý.

Zdá se totiž, že odpůrci mé téze zapomínají, že hospodařící člověk nestojí pouze před úkolem, zvoliti si splnění jednoho ze dvou kolidujících postulátů, jež je mu vítanějším, nýbrž, že chce toto splnění za oběť co možná nejmenší. To znamená, že musí s danými prostředky také hospodařiti, t. j. stlačovati oběť na míru co nejmenší. Musí tedy za dané zásoby peněz nejenom voliti, na př. mezi obuví a kloboukem, nýbrž chce si opatřiti zvolený předmět za nejmenší peníz. Kdyby, jak tvrdí moji odpůrci, peníze byly mu pouze prostředkem (Engliš mluví o prostředkových jednotkách), tedy pouze užitečným zjevem, proč by jimi spořil, nač by se namáhal, vydati z nich co nejméně, nač by se snažil stlačiti výdaje na minimum, když přece podle jejich názoru jest vydání peněz pouze něčím užitečným (prostředkem)? Právě naopak měl by se přece snažiti, aby vydal co nejvíce peněz, protože vždy sleduje maximum a nikoli minimum užitečnosti a užitku.

Použití prostředkových jednotek (tohoto termínu používá Engliš nyní, dříve mluvil o jednotkách technických), jest tedy nejen užitečné, nýbrž i škodlivé, anebo při nejmenším aspoň obětí. Nejde zde totiž vůbec o žádné jednotky prostředkové (jež by musily býti jen užitečnými), nýbrž o jednotky nákladové, jichž upotřebením znamená současně užitek i škodu (oběť). Žádati minimální prostředek je *contradictio in adjecto*. Výraz „jednotky prostředkové“ jest proto označením zrovna tak nesprávným, jako jím byl dříve pojem jednotky technické.

V upotřebením nákladových jednotek, tedy na př. ve vydání peněz, spatřujeme oběť (buď pozitivní škodu nebo ušlý zisk), avšak výhodnou

oběť, nebo chceme-li: užitečnou škodu nebo užitečný ušlý zisk. Poněvadž však tato oběť, tato škoda a ušlý zisk nejen byla přinesena dobrovolně, nýbrž právě v úmyslu, vykoupiti si tím zisk, máme zde co činiti s nákladem, užitečnou obětí, užitečnou škodou, jež jsou právě obsahem pojmu nákladu. Je-li nákladový zjev A mého schematu hospodářské fáze nákladem, jak právě bylo ukázáno, pak je B jakožto koreláttní pojem výnosem a to výnosem hrubým. Upotřebením A ve prospěch B jeví se se stanoviska B užitečným, se stanoviska C škodlivým, tudíž současně užitečným i škodlivým se stanoviska D (kritického postulátu), tedy s hlediska D nákladem.

cc) **Positivní důkaz dvojího nákladu
v jedné a téže hospodářské fázi.**

Zkoumejme konečně, zda postulát C vykazuje ve vztahu k postulátu B všechny znaky pojmu nákladu, jež jsme nahoře vypočítali, a zda si snad neodporujeme, označujeme-li vzdání se splnění postulátu C jako náklad.

Jednotlivé diakritické vlastnosti nákladu zkoumejme v pořadí nahoře uvedeném.

1. C jest zrovna tak jako A se stanoviska D současně chtěno i nechťeno, a sice chtěno jako prostředek nebo podmínka (což jest konec konců jedno) k dosažení B , které jest bez vzdání se C nedosažitelným, nechťeno jest však jeho vzdání proto, že postulát D žádá si splnění obou, takže oba dva jsou prostředky, oba užitečnými a ztráta jednoho z nich jest škodlivou.

Tím jest dokázána nákladová povaha postulátu C i pozitivně.

2. Kvantitativně chceme, aby oběť (postulát, jehož jsme se vzdali) byla vždy minimální, ať již je to prakticky možno, anebo — následkem nedělitelnosti postulátu — nemožno.

3. Korelativita k pojmu výnosu jest zde dána vzhledem k B .

4. Postulát D jakožto nadřazený postulátům B a C jest nezbytně nutný a to již z toho důvodu, že B a C stávají se prostředkovými postuláty, jichž vzájemná užitečnost pokud se týče škodlivost, může býti měřena jen se zřetelem k postulátu D .

dd) Rozdíly obou nákladových pojmů A a C .

Zde musíme si blíže všimnouti především rozdílu povahy nákladů A a C , dále pak rozdílu ve funkci obou těchto nákladů vzhledem k výnosovému počtu.

Při tom přihlédneme pouze k úvahám o kolisi postulátů, která vzniká jako následek omezenosti prostředků (případ a) na str. 142.) neberouce zatím v úvahu kolisi postulátů plynoucí z dvojsečnosti použití téhož prostředku (případ b) na str. 142.).

aa) Rozdíl v povaze obou nákladů.

1. Rozdíl mezi oběma náklady, z nichž náklad C nazývám přímým (se zřetelem k D , protože jest teleologicky přímo s D spojen) jest především v tom, že náklad A , jež nazývám nepřímým, má povahu prostředku, pro nějž hledám nejlepší účel (výsledek upotřebení), (viz schema I.), naproti tomu náklad C má povahu jednoho z více prostředků, z nichž má býti pro určitý postulát vyhledán prostředek nejlepší (viz schema II.). Můžeme si to znázorniti takto:

I.	<i>B</i> účel	<i>C</i> účel	volba mezi účely
	<i>A</i> prostředek	<i>A</i> prostředek	(prostředek týž).
II.	<i>D</i> účel	<i>D</i> účel	volba mezi pro-
	<i>B</i> prostředek	<i>C</i> prostředek	středky (účel týž)

První úvaha (hledání nejlepšího účelu) jest, jak se domnívám, bezpodmínečně hospodářskou, ježto jak níže ukážeme účely za těchto okolností jsou vždy v kolisi. vzhledem k našemu chtění a my anticipando již zde chceme označiti kolisi postulátů za hospodářskou. Druhá (volba nejlepšího prostředku), je jen podmínečně hospodářskou (dojde-li ke kolisi prostředku, jak nahoře naznačeno), což v pozdějších výkladech ještě lépe označíme. Proto jeví se nám jako škoda v prvním případě použití nákladového prostředku *A* pro účel *B* (jakožto následek volby mezi účely) s hlediska druhého již neuskutečnitelného účelu, v druhém případě potlačení postulátu *C* (jako následek volby mezi postuláty) s hlediska kritického postulátu *D*, ježto tím je znemožněno splnění části téhož chtěného (prostředkového postulátu *C*).

2. Druhý rozdíl v povaze obou nákladů podává se z jejich přímého, pokud se týče nepřímého vztahu ke kritickému postulátu *D*. S tím souvisí také naše pojmenování „přímý“ a „nepřímý“ náklad. Uvedený vztah chová však v sobě ještě další, mnohem důležitější rozdíl, totiž nesamostatný, zastupující charakter nákladu *C*, v případě, že se vzdáme postulátu *C* a tento se tím stane nákladem. Náklad *A* má proto vždy povahu položky čistě průběžné. Jeho ztráta neb vzdání se nebyly by o sobě ani obětí ani nákladem, neboť on neslouží přímé, nýbrž jen nepřímé upotřebitelnosti, neslouží uspokojení potřeby,

nýbrž jejímu zajištění. Způsob jeho použití podobá se použití vstupenky do divadla nebo koncertu, jež sama o sobě neznamena ani požitek z umění či rozptýlení neb zábavu, nýbrž jest pouze *conditio sine qua non* tohoto uměleckého požitku, rozptýlení neb zábavy. Podobně tomu bylo při tak zv. chlebenkách, jež se rozdílely za války. Samy o sobě nebyly chlebem, ale nezbytnou poukázkou na chléb. Typickým příkladem nákladu *A* jsou peníze, jež zpravidla bývají upotřebeny pouze nepřímě.

Tento nepřímý, pokud se týče zastupující, průběžný charakter nákladu *A* jest důležitý potud, že umožňuje když ne přímo, tedy alespoň nepřímě srovnání tohoto nákladu s výnosem *B*. Víme-li totiž, že ztráta neb vzdání se *A* ve prospěch jiného účelu (*B*) znamená ztrátu neb vzdání se postulátu *C*, a je-li *C* s *B* srovnatelným (komesurabilním), pak jest nepřímě srovnatelným i *A* s *B*, což nám neobyčejně usnadňuje naše hospodářské úvahy.

ββ) Rozdíly obou nákladů, spočívající v jejich upotřebitelnosti pro zjištění výnosových počtů.

aaa) Pojem a dvojí druh výnosových počtů.

Výnosovým počtem (tento výraz přijímám od Liefmanna) rozumím jisté početní úkony, konané za tím účelem, abychom došli ke konečnému cíli veškerých hospodářských úvah, totiž k zjištění čistého hospodářského výnosu. Toto zjištění žádá si dvou početních úkonů: především zjištění hrubého výnosu a to relativního (absolutní hrubý výnos představuje totiž koupený užitek

sám) a na podkladě toho pak zjištění výnosu čistého.

Byl to, pokud vím, první Liefmann, který upozornil na relativní výnosový počet. Nutnost tohoto počtu plyne z toho, že ani užitky, jež se mají vykoupiti, ani oběti, jimiž se užitky tyto vykupují, nejsou při různosti po ruce jsoucích hospodářských aktů stejné, takže není také možno srovnávat navzájem výhodnost dvou takových aktů. Možným by to bylo pouze tenkrát, kdyby se oba lišily jen v jednom směru, tedy buď na straně užitku nebo škody, podobně jako lze srovnávat rychlost dvou dopravních prostředků pouze tehdy, vypočte-li se u obou buď doba jízdy při téže vzdálenosti, anebo projetá vzdálenost za stejnou dobu. (Tak na př. vypočítává se hodinová rychlost.) Redukovatelnost různých výhodností různých hospodářských aktů v obou směrech (na straně škody i užitku) na jednu jedinou umožňuje právě Liefmannův relativní výnosový počet. Liefmann nemluví ovšem o nějakém „hrubém výnosovém počtu“ a počítá kromě toho vždy jen se subjektivními výnosy, takže nedochází k výsledkům zcela správným. Nicméně zůstává jeho zásluhou, že na tuto metodu upozornil. Později budu se zabývat podrobněji Liefmannovými zákony a jejich modifikací, t. j. zákony vyvozenými Englišem. Zde zmíním se jen o principu relativnosti hrubého výnosu. Představme si, že máme voliti mezi dvěma hospodářskými akty, z nichž jeden nám sjedná subjektivní užitek o osmi intenzitách, druhý o šesti intenzitách (subjektivními užítkovými intenzitami rozumím pocity libosti určité intenzity). První akt žádal by si čtyřhodinné, druhý jen dvouhodinné práce. Samy o sobě nejsou oba akty přímo srovnatelnými. Srovnatelnými stanou se teprve, vypočteme-li subjektivní užítkovou intenzitu, připa-

dající na jednu pracovní hodinu. Při prvním hospodářském aktu připadá na 4 pracovní hodiny 8 intenzit, tudíž 2 intenzity na 1 pracovní hodinu, při druhém připadá 6 intenzit na 2 hodiny, tedy 3 intenzity na 1 pracovní hodinu. Relativní hrubý výnos činí v prvním případě dvě, v druhém tři intenzity na jednu pracovní hodinu, neboli na jednu nákladovou jednotku. Druhý akt je tedy hospodářsky výhodnější. Podotýkám, že Liefmann nepokládá pracovní hodinu (v jeho terminologii: útraty) za náklad (v jeho terminologii „Kosten“), nýbrž pouze za technický prostředek, za nímž se teprve skrývají „útraty“ (subjektivní pocity nelibosti). Leč to jsou pouze otázky vedlejší, jež nemohou nijak ubíratí významu hlavní myšlenky relativnosti hrubého výnosu. Právě uvedený výnosový počet umožňuje nám, abychom jednotlivé po ruce nám jsoucí hospodářské akty srovnávali podle jejich výhodností a seřadili je v řadu s klesající hrubou výnosovou schopností. Formule hrubého výnosového počtu je $\frac{B}{A}$ nebo přesněji $\frac{B b}{A a}$ při čemž „B“ znamená hrubý výnos (postulát B naší hospodářské fáze), „b“ počet užitekových intenzit tohoto postulátu hrubého výnosu, „A“ náklad (postulát A naší hospodářské fáze) a „a“ počet obětních intenzit, jež jsou spojeny s upotřebením A.

Teprve tento relativní výnosový počet umožňuje nám přistoupení k čistému výnosovému počtu, neboť znamená saldo, rozdíl. Odečtení předpokládá však srovnatelnost, komesurabilitu. Řekl jsem shora, že hospodářské akty nejsou zpravidla srovnatelnými, protože se rozcházejí na dvě strany a je to právě hrubý výnosový počet, který umožňuje oba akty srovnati. Formule čistého výnosového počtu by ve svém nejjed-

nodušším tvaru $B - C$ zněla: hrubý výnos zmenšený o náklad. Formulka tato připouštěla by však odečtení jen výjimečně. Všeobecná formule, jež činí srovnatelnými obě komponenty čistého výnosového počtu v každém případě, zní $\frac{B b}{A a_1} - \frac{C c}{A a_2}$ Co znamenají jednotliví členové této formulky, řekli jsme již nahoře při hrubém výnosovém počtu.

bbb) Funkce obou nákladů se zřetelem ke zjištění obou výnosových počtů.

První rozdíl obou nákladů, který se nám objeví při zjišťování výnosových počtů, je ten, že při hrubém výnosovém počtu t. j. při výnosovém počtu, vztahujícím se na B (výnos) a A (náklad), není žádné volby; Nějaká volba byla by ostatně docela zbytečnou, protože náklad A jest pouhou průběžnou položkou, jak jsme shora poznali. Naproti tomu jde při čistém výnosovém počtu, totiž při výnosovém počtu, vztahujícím se na B a C , vždy o volbu. Voliti znamená však srovnávat, předpokládá tudíž komensurabilitu. Rozdíl obou výnosových počtů se tedy redukuje na komensurabilitu v druhém a inkomensurabilitu v prvním případě. Postuláty koordinované jsou pak vždy komensurabilními, postuláty subordinované inkomensurabilními. Leč co je v teleologii koordinovaným a co subordinovaným? Je to skutečně vztah prostředku k účelu, jak jsme řekli na str. 127., co zakládá subordinovanost? Proti tomu svědčila by domněnka, že postuláty C a B , jež oba jsou v poměru nákladu k výnosu, jsou k sobě teleologicky v poměru prostředku k účelu, a přece nejsou subordinovanými, nýbrž ko-

ordinovanými. Tato domněnka byla by však mylnou.

Upotřebení A přibližuje splnění B , přináší tedy užitek. A jest tedy užitečným zjevem, jest prostředkem. Lze však říci také, že C jest prostředek pro B ? S hlediska B není přece chtěno ani upotřebení ani splnění C . Naopak: ne upotřebení C neb jeho splnění jest podmínkou splnění B , nýbrž vzdání se C , tedy jeho nesplnění, obětování jeho splnění. Podmínkou realizování postulátu B jest potlačení postulátu C . Vyjádříme-li to aritmetickými značkami, obdržíme: protože je chtěno $+B$, jest chtěno $+A$ jako prostředek; protože jest chtěno $+B$, jest chtěno $-C$. Jest tedy prostředkem nikoli $+C$, nýbrž $-C$. To je ovšem velký rozdíl. Neboť $+B$ a $+C$ lze navzájem lehce srovnávati, protože jsou právě koordinovány jako srovnatelné postuláty, nejsou tedy ani prostředkem, ani účelem, ani nákladem, ani výnosem, nejsou zkrátka v poměru subordinace. V tomto teleologickém stadiu dochází k volbě. Jakmile k ní došlo, vzdáváme se méně užitečného postulátu, čímž se stane postulát C nákladem. Jeho splnění jest pak již škodlivé postulátu B , protože žádáme si jeho nesplnění, tedy $-C$. Toto $-C$ jest prostředkem pro splnění B . V tomto stadiu jest $-C$ subordinováno B jako svému účelu ($-C$ stalo se totiž prostředkem pro jistý účel) a tím se stává inkomesurabilním. Leč, namítne se mi, proč pak by měly býti dva užitky nebo dvě škody inkomesurabilními z pouhého důvodu subordinace? Odpovídám, že tento poznatek je pojmově evidentní. Srovnatelnost znamená přece kvalitativní identitu při kvantitativní různosti, aplikuje tedy v sobě možnost volby. Takové možnosti není tam, kde není koordinace, nýbrž subordinace. Opakuji, jak jsem řekl již na str. 127., že subordinace

znamená poměr podmiňujícího k podmíněnému, při čemž je ono podržené, toto nadřazené, Podmiňující nemůže však býti komesurabilní s podmíněným, ježto zde není pouze kvantitativní rozdíl a protože volba, důležitý to důsledek srovnatelnosti, je a priori vyloučena. Podmíněné může nastati teprve, když mu předcházelo podmiňující (ve smyslu logickém, ne časovém). Podmínění není tedy (již pojmově) neodvislým a libovolně zvolitelným. Proto nelze také pohlížeti na členy racionální řady jako na zjevy kvantitativně identické, a to ani když jde o příčinnost, důvod—důsledek, anebo ratio—rationatum při ratio essendi.

Z předchozího plyne především, že náklad a výnos jsou vždy členy teleologického řetězcu v linii vzestupné, že proto jsou k sobě v témž poměru jako prostředek k účelu, se všemi z toho se podávajícími důsledky, t. j. zejména tím, že jsou jako takové (t. j. jako náklad a výnos) inkomesurabilní, ať je to již nepřímý náklad *A* nebo přímý náklad *C*, o jehož vztah k výnosu *B* právě jde. Vztah náklad — výnos jako vztah prostředek — účel jest tedy podstatným, jich inkomesurabilita nutným důsledkem.

Jestliže jsme tedy uvedli při výčtu rozdílu mezi nákladem *A* a *C* jednak inkomesurabilitu, jednak komesurabilitu s výnosem, nutno tomu rozuměti ve smyslu předchozích vývodů cum grano salis a vykládati to takto:

B a *C* jsou srovnatelný ne jako náklad a výnos, tedy — *C* (potlačení a nesplnění *C*) s + *B* (splnění *B*), nýbrž především jako pojmová dvojice dvou koordinovaných postulátů (obou buď negativních nebo pozitivních). Uvádí-li tedy proti mé tési Engliš na doklad svého

tvrzení (že totiž škoda a užitek jsou přímo srovnatelné), komesurabilitu nákladu (škody) a výnosu (užitku), máje při tom zřejmě na mysli postuláty C a B mého schématu hospodářské fáze, jest na omylu, protože zde se nesrovnávají ve skutečnosti náklad s výnosem, nýbrž dva koordinované, stejným znaménkem plus nebo minus opatřené postuláty, jež se stávají nákladem, pokud se týče výnosem teprve po skončeném srovnání a provedené volbě. Neboť — a to sluší míti vždy dobře na zřeteli — nevolíme nikdy mezi nákladem a výnosem, nýbrž zjišťujeme volbou, který z obou postulátů se má státi nákladem a který výnosem. Totéž platí samozřejmě o zmenšení hrubého výnosu o náklad.

Z předchozích výkladů plyne konečně, že navzájem užitečnými mohou býti pouze postuláty subordinované (tedy prostředky), škodlivými také koordinované. — Vztah koordinovanosti a subordinovanosti může ovšem býti navzájem zcela jednoduše obrácen: první možno změnit v druhou, druhou opět v prvou, prostou změnou znaménka kladnosti, resp. záporu. Proto může se objeviti poměr výnos — náklad i tehdy, když se dva zjevy zdánlivě (nebo prozatím) ještě nedoplňují jako prostředek a účel, nýbrž stojí vedle sebe jako paralelní koordinované postuláty, nebo dokonce stojí proti sobě nepřátelsky jako dva postuláty sobě škodlivé.

Shrneme-li všechny tyto vývody, můžeme tedy říci: rozdíl mezi nákladem A a C jest dán inkomesurabilitou prvního a průběžnou, ovšem nepřímou komesurabilitou posléze jmenovaného s jeho výnosem, jež má svůj důvod v tom, že prostředek s účelem není srovnatelný. Proto chybí vždy přímá srovnatelnost u A a B , jež jsou k sobě v poměru subordinace, kdežto u B a C , jakožto koordinovaných postulátů, jež nejsou k sobě

navzájem v poměru prostředku a účelu, jest srovnatelnost vždy možná.

Velmi důležitý jest druhý rozdíl, týkající se přímo funkcí obou nákladů při výnosových počtech. Oběma nám povědomým nákladům odpovídá dvojitý výnosový počet, jak jsme jej shora poznali. Náklad *A* nehodí se k ničemu jinému, než k vyhledání relativního hrubého výnosu, připadajícího na jednotku nákladovou. Jeho funkce jest nicméně velmi důležitá, neboť, jak jsme již shora ukázali, nelze bez hrubého výnosového počtu dojíti k čistému výnosovému počtu: teprve pomocí prvního můžeme sestaviti řadu umožňující nám určení komponent čistého výnosu. Mám-li na př. vykonati v jistém krátkém čase několik různých úkonů, jež vyžadují každý různý čas, nemohu nikdy dojíti k formuli $B - C$ (formuli hospodářského čistého výnosu těchto úkonů), jež by mi udávala, který z obou úkonů mám jako hospodářštější vykonati v prvé řadě, pokud nevyjádřím jejich důležitost (hrubý výnos) nákladovou jednotkou (v daném případě jednotkou času) a neopatřím-li si tak znalost řady jejich — ovšem relativních — důležitostí.

Formule hrubého výnosového počtu zní, jak jsme již shora ji odvodili:

$$\frac{B b}{A a_1}, \frac{C c}{A a_2}, \frac{D d}{A a_3}, \frac{E e}{A a_4},$$

atd., při čemž značí *B*, *C*, *D* a *E* výnosové postuláty, mezi nimiž hledáme nejlepší upotřebení pro prostředkový postulát *A*, *a*₁, *a*₂, *a*₃, *a*₄ atd., značí počet nákladových jednotek, jichž jest zapotřebí k dosažení toho kterého postulátu, *b*, *c*, *d*, *e*, atd., znamená počet jednotek hrubého výnosu, připadající na onen počet nákl. jednotek. V tom právě spočívá význam práce Liefman-

novy, že první upozornil na výnosový počet, promítnutý na nákladovou jednotku, byť i tento výnosový počet zůstal poněkud úzkým, protože se hrubý výnos (Liefmann mluví jen o výnosu) promítá pouze do subjektivní jednotky nákladové. Englišova doplňující práce obsažená v jeho kritice (Das Liefmannsche Gesetz des Ausgleiches der Grenzerträge in der Konsumwirtschaft, Jahrbuch F. N. Ö. u. St. 1917 III. Folge Bd. 54) jest právě tak úzkou, neboť promítá hrubý výnos zase jen do objektivní jednotky nákladové, vytýkajíc Liefmannovi, že promítá výnos na subjektivní nákladové jednotky. (Engliš mluví o „jednotce technické“, aniž tuší nákladovou povahu této technické jednotky.) Zákon o relativním užitku bude ostatně podroben níže důkladné kritice.

Naproti tomu je to právě výlučně náklad C , který tvoří vedle hrubého výnosu B druhou komponentu čistého výnosového počtu. Formule tohoto čistého výnosového počtu jest $B - C$. Nesmíme se dáti mýlití výrazem „volba“, nýbrž míti na paměti, že volba mezi kolidujícími postuláty neznamená nic jiného, nežli čistý výnosový počet, voliti neznamená v tomtéž případě nic jiného, nežli zjistiti čistý výnos a podle toho jednati. Dokonce i v tom případě, kde Liefmann staví naproti krytí potřeby jakožto pocitu libosti subjektivní strast práce jakožto pocit ne-libosti a tyto odpočítává, není již strast práce nákladem, nýbrž negativním postulátem C (postulátem, býti prost strasti práce) vedle postulátu krytí potřeby B , takže Liefmannova formule tam, kde promítá krytí potřeby na jednotku strasti práce, děje se sice podle formule $\frac{B b}{A a}$, tam však, kde odpočítává strast práce od

krytí potřeby, jakožto pocity nelibosti od pocitů libosti, děje se to již podle formule $B - C$, třebas si Liefmann nebyl ani vědom této změny nákladového pojmu (místo nákladu A náklad C). Strast práce jest ovšem, pokud mohu přehlédnouti, vedle prostředků peněžních také jediným zjevem, jenž může fungovati uvnitř téže hospodářské fáze jednou jako náklad A a po druhé jako náklad C .

Později ukáži, že jakmile jsme zjistili pořadí jednotlivých hospodářských úkonů, jež mají býti vykonány, nelze již — striktně vzato — srovnávati relativní, nýbrž toliko absolutní výnosy. Přesto může zníti formule čistého výnosového počtu $B - C$ a nikoli $\frac{B b}{A a_1} - \frac{C c}{A a_2}$, kterážto formule představuje širší formulaci.

Tím jsme pojednali vyčerpávajícím způsobem o rozdílnosti obou nákladů uvnitř hospodářské fáze a ukázali jsme na vše, v čem se shodují nebo v čem se liší. Shledali jsme, že rozdíl spočívá nejen ve zvláštní povaze obou nákladů, nýbrž i v různosti jejich hospodářských funkcí. Význam této různosti funkcí není nijak menší proto, že tyto podstatně různé funkce mnohdy unikají naší pozornosti aneb zůstávají hospodářsky neobjasněnými proto, že jsou vysvětlovány způsobem nikoli hospodářským (volbou, nikoli čistý výnos) anebo že bývají zaměňovány, jsouce při výnosovém počtu vyslovovány obě najednou jakoby jedním dechem (strast práce jako A a zproštění strasti práce jako C); pojmově se od sebe ostře liší.

Společným členem obou výnosových počtů zůstává pouze výnosový postulát B podle formule $\frac{B b}{A a}$ a $B - C$.

Nesmíme zapomínati, že oba druhy nákladu, jak A , tak i C a rovněž výnos B , jsou — díváme-li se na ho-

spodářskou fází jako na jednotný celek — pouze prostředky (pro D), nikoliv tedy účely. Odtud plyne komensurabilita výnosu B s nákladem C , jež oba nutno považovati za společné koordinované prostředky pro společný účel.

β) Výnos B a přímý náklad C a jich postavení jako složek při čistém výnosovém počtu v hospodářské fázi.

aa) Rozhled.

Proč přibíráme do hospodářské fáze vždy pouze dva koordinované postuláty, když mohli bychom jich přibrati ne dva, nýbrž tisíce a tisíce? Neboť — mohlo by se pochybovačně namítati — ať máme na mysli jakoukoli možnost chtění (postulátů), vždy hledáme buď pro určitý prostředek nejlepší upotřebení anebo pro daný účel nejlepší prostředky: v obou případech jest přece možná volba ještě mezi více nežli dvěma postuláty; pro jeden prostředek ještě mezi více nežli dvěma upotřebeními, pro jeden účel ještě mezi více nežli pouze dvěma prostředky. Řečené přibírání pouze dvou postulátů v rámeček hospodářské fáze budí proto dojem libovolného výběru dvou postulátů, jež mohou, ale nemusí býti srovnávány, což je však nevyhnutelně nutno, má-li hospodářská fáze představovati schema postulátů, jež mají býti prvky hospodářských čísel. To proto, že konečným výsledkem této úvahy jest rozhodnutí o našem hospodářském jednání, takže úvaha tato nemůže býti zbudována na libovolných, nýbrž — vzhledem k chtějícímu subjektu — na nutných prvcích.

V pravdě nejsou však postuláty hospodářské fáze vybrány libovolně. Ústí tedy naše hořejší otázka, proč

přibíráme do hospodářské fáze vždy jen dva postuláty, v další dvě otázky: předně, proč lze vždy srovnávat pouze postuláty dva, a dále, které jsou to postuláty, jež jsou nutny, zároveň však i postačují k tomu, abychom mohli hospodářskou úvahou rozhodnouti o svém hospodářském jednání.

bb) Proč lze vždy srovnávat pouze dva postuláty?

Není nikdy možno srovnávat najednou a zároveň více nežli dvě představy. Kdybychom na př. měli z určitého počtu lidí vybrati největšího, mohli bychom tak učiniti jen srovnáním vždy dvou z nich. Vylučující vždy menšího z obou, došli bychom k cíli. Podobně musíme si počínati i při výběru nejdůležitějších postulátů. Nejdůležitější postulát bylo by třeba naléztí postupným vylučováním všech méně důležitých. V tomto smyslu přihlížeti při volbě ke všem postulátům znamená tolik, jako přihlížeti k nim postupně, a naproti tomu voliti mezi dvěma z nich, znamená tolik, co zároveň je srovnávat i mezi nimi voliti.*)

*) Je proto nemožno chtíti zbudovati rozdíl mezi technikou a hospodářstvím na rozdíl „dvou“ při technickém a „všech“ postulátů při hospodářském uvažování (Engliš). Neboť „všechny“ znamená vlastně „vždy jen dva“. Způsob myšlení zůstává stejný, ať jde o kolidující dvojici, anebo tisíce postulátů. Také nemůže spočívatí rozlišující znak na pluralitě postulátů (více) a jejich totalitě či universalitě (všechny), protože pojem ten jest neohraničený a neohraničitelný, řadu postulátů nelze uzavřítí, je možný vždy jen demonstrativní a nikoli taxativní výpočet postulátů. „Více“ znamená tudíž toliko „dva“ a o „všech“ nemůže býti vůbec řeči. Na tom ostatně ani nezáleží, zda se uvažující subjekt obmezí při své úvaze na jednu nebo více dvojice postulátů, protože způsob myšlení nemůže doznati v žádném případě nějaké změny. Zásadní rozdíl spočívá naopak v tom, zda jde o jeden nebo více jednotlivých, navzájem nekolidujících dvojic postulátů, jak to žádá hospodářská fáze, hospodářské pojmy atd.

Zúžíme své zkoumání ještě dále: ptali jsme se na dva koordinované postuláty, ačkoli hospodářská fáze obsahuje celkem postuláty čtyři. Leč hospodářské rozhodnutí platí pouze pro volbu mezi dvěma koordinovanými postuláty. Hledáme-li mezi více účely nejlepší pro daný prostředek, máme volbu mezi *B* a *C* jakožto koordinovanými postuláty právě tak, jako máme-li voliti mezi více prostředky (*A* a *B*) pro účel *D*. Konečnou naší úlohou jest tedy, jak řečeno, pouze zjistiti, které dva postuláty představují postuláty *A* a *C*.

cc) Které postuláty fungují jako postuláty B a C a jsou srovnávány v hospodářské fázi?

1. Z důvodů systematiky zůstaňme prozatím pouze při vyhledání nejlepšího upotřebení pro daný prostředek. Za tím účelem předpokládáme ovšem zásobu nákladových prostředků. (Aby se mi nemohla namítati libovolnost při předpokladu dané zásoby nákladových prostředků, poukazuji na str. — následujících výkladů, kde vysvětluji, jak dojdeme k zjištění určité zásoby, kdy ji lze pokládati za danou a za kterých předpokladů může býti rozmnožena.) Jak bychom si tedy počínali, kdybychom měli k dispozici určité množství jednotek, na příklad peněz, surovin, času, jež bychom chtěli upotřebiti co nejlépe, t. j. co nejhospodárněji?*) Především bychom se zajisté tázali na užitek, který nám slibuje určité upotřebení, a na škodu, kterou toto upotřebení bude vyžadovati. Poněvadž, jak víme, užitek škodou vykoupený se nazývá výnos (v tomto případě hrubý výnos) a oběť podstoupená dobrovolně v očekávání užitku (škoda, nebo ušlý užitek) se jmenuje náklad, můžeme také říci, že se ptáme po konkrétním

*) Viz obdobné výklady na str. 232. n. n. v kapitole o hodnotě.

hrubém výnosu a nákladu. Ve smyslu Liefmannově ne-
hledáme zde však hrubý výnos absolutní, nýbrž rela-
tivní, totiž hrubý výnos, připadající na nákladovou
jednotku. Budeme-li takto postupovati při své úvaze
u všech upotřebení, jež jsou žádoucí, obdržíme konečně
řadu relativních hrubých výnosů. Mysleme si na př., že
máme zásobu 34 nákladových jednotek, s nimiž chceme
naložiti co nejhospodárněji, a že máme při tom potřeby
A, B, C, D, E, F, G o absolutních intenzitách 30, 25, 20,
15, 10, 5, 3, jež mohou býti ukojeny příslušnými statky.
Tyto statky lze získati koupí za cenu 10, 9, 8, 7, 6, 4, 3
nákladových jednotek.

Příslušné řady budou vypadati takto:

Potřeby:	<i>A</i>	<i>B</i>	<i>C</i>	<i>D</i>	<i>E</i>	<i>F</i>	<i>G</i>
Intensity:	30	25	20	15	10	5	3
Ceny:	10	9	8	7	6	4	3
Relativní hrubý výnos	3	2·78	2·5	2·1	1·67	1·25	1

Upotřebení nákladových jednotek děje se až do úplného
vyčerpání zásoby nákladových jednotek. Zkoumáme-li
nyní upotřebení podle čistého výnosu, nutno pokládati
upotřebení, jež přichází v úvahu, za postulát *B*. Aby-
chom zjistili postulát *C*, mějme před očima, jaké má
tento postulát *C* postavení v rámci hospodářské fáze.
Víme již, že upotřebení *A* ve prospěch *B* jest s hlediska
C škodlivé, protože upotřebení *A* jest chtěno pro *C* a
po upotřebení *A* ve prospěch *B* není více možným upo-
třebení jeho pro *C*. To znamená, že v přítomném pří-
padě může *C* znamenati pouze takový postulát, jenž
musí zůstatí neuspokojený jako následek toho, že se
uspokojí *B*. Samozřejmě nemohou to býti postuláty,
které jsou danou zásobou nákladu ještě kryty, neboť
jejich krytí nezávisí na uspokojení nebo neuspokojení

B. Postulát, jemuž by se bylo dostalo ukojení, kdyby byl býval potlačen postulát *B*, jest nejvyšší zásobou nákladových jednotek již nekrytý postulát. Není tedy postulátem *C*, jak by se snad zdálo, postulát následující za *B*, který je ještě danou zásobou nákladu kryt, nýbrž je jím nejvyšší již nekrytý postulát. Srovnáváme tedy po řadě všechny kryté postuláty jako postulát *B* s nejvyšším nekrytým postulátem jako postulátem *C*. Pouze menšenec (*B*) se stále mění, kdežto menšitel (*C*) jest stále týž. V našem případě jest nejvyšší nekrytý postulát *E* (to je postulát *C* naší hospodářské fáze) s 10 absolutními intenzitami hrubého výnosu, který jest k dostání koupí za 6 jednotek s relativním hrubým výnosem 1.67. Kryté relativní hrubé výnosy srovnáváme postupně s hrubým výnosem 1.67, čímž se stává čistý výnos stále menším.

2. Při výkladu o vyhledávání nejlepšího upotřebení pro daný prostředek jsme shledali, že hospodařící subjekt srovnává zamýšlené, zásobou nákladových prostředků kryté, upotřebení vždy s největším upotřebením nekrytým. Zkoumejme nyní analogicky volbu nejlepších prostředků pro daný účel. Postulát *B* pro kritický postulát *D* je představován prostředkem, jenž leží v dosahu hospodařícího subjektu, jako jedno z možných upotřebení. Pokud jde o postulát *C*, musíme si i zde podobně, jako jsme to učinili nahoře, uvědomiti jeho postavení uvnitř hospodářské fáze. Toto postavení nalezneme však, ježto zde nehledáme, jako tomu bylo shora, nejlepší upotřebení prostředku (*A*), nikoli se zřetelem k tomuto *B*, nýbrž, protože hledáme nejlepší prostředky pro daný účel, právě se zřetelem k tomuto *D*. Pamatujme si, že v tomto směru jest postulát *C* nákladem, který jest škodlivým pro *D* a jenž byl vynaložen pouze proto, aby bylo možno dosáhnouti užitečného *B*.

Škodlivost tohoto nákladu je dána tím, že se musím vzdáti užitečného hrubého výnosu za splnění postulátu *C*, chei-li dosáhnouti hrubého výnosu splněním postulátu *B*, jinými slovy: při neukojení *B* může býti ukojen *C* a naopak. Může tedy postulátem *C* býti jen ten, který zůstává nekrytý v případě úplného vyčerpání dané zásoby krytí, nemůže jím býti žádný z postulátů, danou zásobou nákladových prostředků krytých, na které nemá krytí *B* žádného vlivu a jich ukojení nemůže býti nijak dotčeno. Zkrátka, v postulátu *C* nutno spatřovati opět jen postulát danou zásobou nákladových prostředků nekrytý a to postulát mezi nekrytými nejvyšší, neboť jenom takový může přijíti v úvahu při nekrytí *B*. Závěr naší úvahy jest tedy analogický, jako tomu bylo shora: postulát *B* jest nějaký prostředek pro kritický postulát *D*, který jest zásobou nákladových prostředků kryt, kdežto *C* jest prostředek, jevící se nám jako nejvyšší již nekrytý postulát. Naše hospodářská fáze není tedy, jak zřejmo, složena z libovolných postulátů, nýbrž z postulátů, jež jsou sice nezbytné, zároveň však i postačující, aby bylo možno úvahu hospodářsky, tudíž nutně rozhodnouti.

γ Kritický postulát *D* hospodářské fáze
(jediný účel této fáze).

aa) *Postulát D jako kritický účelový postulát.*

Přicházíme k poslednímu členu hospodářské fáze, o němž dosud nebylo pojednáno. Je jím kritický postulát *D*. Označujeme jej jako kritický, a to proto, že nám poskytuje stanovisko, s něhož můžeme odvažovati užitečnost subordinovaných (vzájemně koordinovaných) postulátů a rozhodovati, který z nich je užitečnější a který z nich je postulátem *B* a který postulátem *C*, splnění kterého, jako užitečnějšího, zvolíme, kterého,

jako méně užitečného, se vzdáme. Posléze zmíněný jest nákladem, první výnosem. Jak je možná tato volba, předpokládající srovnatelnost? Jen tím, že oba koordinované postuláty *B* a *C* jsou spolu prostředky pro nadřazený postulát *D*. Jsou-li však společnými prostředky, jsou i společným užitečným zjevem, jehož užitečnost jest jednou a touže kvalitou o různé intenzitě pokud se týče různé kvantitě.

Postulát *D* jest jediný účel v hospodářské fázi, *B* a *C* jsou účely pouze technicky vzhledem se svým prostředkem uvnitř teleologicko-technické fáze. Hospodářsky jest možná jenom jedna fáze jako celek a v rámci této jest jen jediný účel a tím jest postulát *D*. Právě se zřetelem na tuto výlučně účelovou povahu postulátu *D* jsou *B* a *C* (komesurabilními) prostředky, jinak, samy o sobě, byly by také účely, kdyby se totiž naše myšlení omezilo na jednoduchou teleologickou řadu, jak se to dosud stále dalo. V takovém myšlení není však samozřejmě vůbec možno chápati pojem nákladu a výnosu, neboť — jak každý musí uznati — chápe-li se náklad jako škoda a výnos jako užitek, nemohou tyto pojmy zároveň býti účely. Oba přece nepředstavují užitek a škodu s hlediska téhož, nýbrž rozdílného účelu, naopak nákladem a účelem jsou opět pouze s hlediska jednoho a téhož účelu, který se tedy musí lišiti jak od účelu, s jehož hlediska lze mluvit pouze o užitku, tak i od účelu, s jehož hlediska lze mluvit pouze o škodě.

Kdyby tedy nutnost hospodářské fáze nebyla již s dostatek dokázána hned, jak jsme vycházeli od postulátu *A*, stačilo by poukázati na právě uvedené důkazy, které se podávají z kritiky postulátu *D* a dokazují stejně přesvědčivě tentýž výsledek.

bb) Postulát D explikativním (poznání umožňujícím) účelovým postulátem.

aa) Úvodem.

Poznali jsme postulát *D* jako postulát kritický. Leč v tom není jeho jediný význam. Postulát *D* je totiž zároveň ústředním bodem naší hospodářsko-vědní snahy poznávací. Každá věda směřuje k poznání. Věda hospodářská se snaží zejména vysvětliti jednání lidí jako výsledek hospodářských úvah, nebo lépe: vysvětliti úvahy, vztahující se k nějakému rozhodnutí za určitých okolností, jež blíže ještě jest určití.

Stal se pokus, aby za vysvětlující princip „lidského jednání“ prohlášeny byly jisté nejvyšší postuláty, t. zv. postuláty originární. Jest ovšem pravda, že každé lidské jednání lze redukovati na jeden jediný princip. Je jím princip bezstranosti, na který jsem poukázal v letech 1914—1915 při zkoumání problému subjektivní hodnoty, pomocí něhož jsem definoval subjektivní hospodářskou hodnotu. Tento můj subjektivismus se stal u Engliše východiskem jeho teleologického subjektivismu a subjektivní princip minima strasti byl jím prohlášen přímo za „hospodářský postulát“, za jeden z obou nejvyšších hospodářských postulátů. Řekl jsem tehdy, že každé jednání lze vysvětliti subjektivním principem, pokud se týče naň redukovati. To platí podle mého mínění i ohledně nejvyššího objektivního principu, neboť jdeme-li až k prakořenům kteréhokoli postulátu, přijdeme vždy nutně k samému zdroji lidského chtění: k lidskému subjektu. Jak jsem totiž dokázal v jedné ze svých prací, jest „bezstarostnost“ jako pojem a „objekt chtění“, ve svém základu totéž, k čemuž dojdeme prostou analýsí pojmu vůle. Nemůžeme totiž de-

finovati nelibost či strast jinak, než jako něco, co jest nechtěno, tudíž i slast nejinak, nežli jako to, co jest chtěno. Znamená proto „chtítí“ a „chtítí bezestrastnost“ konec konců totéž. Chceme-li redukovati každé chtění na jeden princip, musí jím býti chtění bezestrastnosti, t. j. lidské chtění vůbec. Avšak právě proto, že princip tento je příliš široký, neposkytuje nám žádného poznání. Neboť redukoveme-li něčí chtění na princip bezestrastnosti nebo blaženosti, redukoveme je vlastně na chtění sama. Že všichni lidé chtějí, víme, aniž se jich potřebujeme tázati. Taková věda však, která by chtěla buditi zdání, že nám získá nové poznatky, která by nám však zároveň nezískala ničeho, než to, co je již každému pojmově známo, poskytovala by nám (v kantovském smyslu) poznatek sice vysvětlující, nikoli však širší. To, po čem věda marně touží, totiž vysvětliti materiální stránku chtěného, nebude zajisté nikdy dosaženo. Na otázku: „Proč vůbec lidé jednájí?“ zní odpověď: „Protože chtějí bezestrastnost a protože svým jednáním zmenšují strast“. Což se nám touto odpovědí dostává vysvětlení chtěného po stránce materiální, což víme již nyní, co lidé chtějí?! Tato odpověď jen předstírá, že obsahuje poznatky, kterých v ní vůbec není. Předstírá, protože nahrazuje neznámé (předmět chtění) výrokem (predikátem), který však je také neznám, a tváří se, jakoby nahrazovala něčím známým.

Co by se dověděl trestní soudce, o motivech zločinu z prohlášení, že zločinec jednal podle principu minima strasti, co by mu takové prohlášení bylo platno? Nebylo by proň mnohem poučnějším, kdyby se dověděl, že zločinec se dopustil vraždy proto, aby získal pojistnou sumu?

Kdybychom tedy chtěli vykládati veškerá jednání

límto nejvyšším postulátem, jakožto jedině hospodářským, pak by:

1. všechna jednání byla hospodářská, protože všechna musí konečně ústít v nejvyšší postulát;
2. vysvětlení všech jednání bylo stejné, a nebylo by vlastně vůbec žádným vysvětlením, protože rozličnost jednotlivých jednání zůstala by stejně jako dosud hádankou, ježto výklad ten by vlastně nepodařoval žádného výkladu, nýbrž vyjadřoval by tudíž věc s tím jediným rozdílem, že na místě použití pojmu „chtěné“ použil by pojmu či vlastně jen terminu jiného.

V pravdě jest mylné již samo položení otázky: neboť chceme-li zachytit předmět chtění pro všechny případy chtění a k tomu ještě všeobecně (pro všechny subjekty chtění), nemůžeme přijít k ničemu jinému, nežli k transitivnímu (přechodnému) slovem předmětu „něco“ (v daném případě: chtění něčeho: chtít něco, ať je to cokoli). Tím se však naše vědění neobohatí. Hospodářská věda musí se podle mého mínění spíše ptáti: Jak vysvětlíme akty (volím raději výraz „akty“ nežli „jednání“, neboť je možno učiniti hospodářské rozhodnutí, aniž při tom jde o „jednání“ v obvyklém smyslu tohoto slova), chtějícího subjektu za jistých, blíže určených okolností? Anebo: Jak vysvětlíme úvahu chtějícího subjektu, směřující za shora zmíněných okolností k nějakému rozhodnutí?

ββ) Abychom vysvětlili chtěné akty, nemusíme vystoupiti až k nejvyššímu postulátu.

Právě v předešlém jsme řekli, že vysvětlení našeho chtění není pomocí nejvyšších postulátů vůbec ani možno. Zde chceme však dále také ukázati, že i kdyby

toto vystoupení až k nejvyšším postulátům mohlo vésti k cíli, bylo by docela zbytečné.

Dejme tomu, že by bylo možno, abychom skutečně své poznatky obohatili nejvyšším subjektivním postulátem; proč by bylo nutno vystoupiti pakaždé až k nejvyššímu postulátu, abychom si zjednali hospodářské vysvětlení lidského jednání, když přece toto vysvětlení je zcela dobře možné již v jedné z mezieta? Což pak musíme, abychom přehlédli svou zahradu, vystoupiti na vrcholek hory, když je to stejně dobře možno, vystoupíme-li na několik málo stupňů svého domu? Bylo by snad vysvětlení našich jednání jen technickým proto, že jsme nedošli až k nejvyššímu principu, vysvětlujícímu jednání a o všem nic nezvéděli?

Otázku po obsahu chtěného nelze vědě vůbec klásti, protože ta ji vůbec a všeobecně a priori nemůže zodpověděti. Jen v technickém myšlení se ptáme: Jak se chová chtějící subjekt, nebo lépe: jak se musí tento subjekt chovati, chce-li dosáhnouti splnění daného účelu? V hospodářském myšlení však zní: jak se musí chovati chtějící subjekt, hledá-li pro daný prostředek nejlepší účel mezi více žádoucími a možnými účely, tedy nesleduje-li jen jediný, nýbrž více účelů, z nichž je splnitelný jen jeden na účet druhého. Na tyto otázky hledáme pak odpovědi, aniž jsme se v nejmenším dovořovali zkušenosti; předpokládá tu nutno jen jedinou zkušenost a to vnitřní zkušenost: že jest něco chtěno.*)

*) Nechci tím snad tvrditi, že chtěné nebo chtění je věcí zkušenosti: ať je toto třeba ve smyslu Schopenhauerově podstatou světa jako představy a tedy již před intelektem dáno: pro myslící intelekt však, pokud mu nepřikládáme chtění jako intelektuální funkci, jest nicméně vnitřní zkušeností, protože musí do intelektu (prostředkem vnitřní zkušenosti) vstoupiti, ačli v něm nebylo již před veškerou zkušeností jako forma myšlení obsaženo.

Ostatní jest operací čistě logickou, ať je to již analyza, nebo logická relace či korelace.

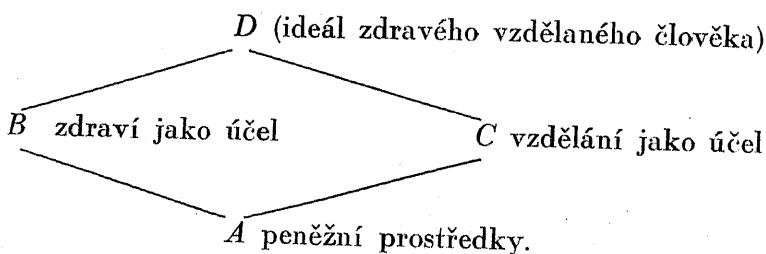
Ve smyslu toho, co jsme právě řekli, nemáme vůbec zapotřebí, abychom vnikali až do sféry nejvyšších postulatů, i kdyby nás tam neočekávala žeň tak chudá, jak tomu skutečně je. Snaha našeho poznání nese se totiž vždy jen k ostatním členům téže fáze, ať již technické, v níž hledáme prostředek pro daný účel, anebo hospodářské, v níž hledáme pro daný prostředek nejvíce chtěný účel, anebo pro daný účel nejvhodnější z řady kolidujících prostředků. V případě posléze zmíněném, rozšiřuje se fáze technická v hospodářskou, leč snaha našeho poznání může se i zde pohybovat pouze v omezených hranicích. Sledujeme-li naopak dále teleologický řetěz, překročíme-li hranice teleologické fáze a přejdeme v novou fázi resp. fáze, není naše myšlení ani technické ani hospodářské, nýbrž jen čistě teleologické.

Jak technická, tak hospodářská fáze poučuje nás úplně a vyčerpávajícím způsobem o všech otázkách, jež jsme oprávněni vědecky klásti, a to ať již postupujeme při své úvaze shora dolů anebo naopak zdola nahoru.

Naše vývody svádí snad k domnění, že smíme přijati do jedné a téže fáze — ať již technické nebo hospodářské — pouze nejbližší prostředky a účely. To by však byl omyl. Do téže fáze lze totiž zařaditi také vzdálenější články teleologického řetězu, neboť **prostředek pro daný účel jest také prostředkem pro účely vzdálenější.**

Tak na př. peníze jsou bezprostředním prostředkem k nákupu potravin anebo knih. Potraviny jsou prostředkem pro výživu orgánů, tyto pak prostředkem pro

správné fungování orgánů, jež označujeme pojmem zdraví. Knihy slouží zase k získávání vědomostí, jichž nabytí jmenujeme vzděláním. Mohli bychom snad tuto teleologickou řadu naplniti ještě dalšími prostředkovými články. Leč i tak ukazuje nám tato řada s dostatek jasně, že lze fáze tvořiti také z prostředků a účelů, nikoli bezprostředně spolu souvisejících. Tak můžeme na př. sestaviti hospodářskou fázi takto:



Zde sestává hospodářská fáze ze vzdálenějších postulátů (bezprostřední jsou vynechány). Příbrání nejvyššího postulátu netřeba sice vylučovati, leč není také nevyhnutelně nutné. To lze vysvětliti takto: Každý účel rozhoduje o otázce užitečnosti a škodlivosti zjevů mimo něj jsoucích nejen pro sebe, nýbrž i pro všechny nadřazené účely teleologického řetězu až k nejvzdálenějším a nejvyšším. Pro každý vyšší účel jest totiž rozhodnutí podřazeného účelu k otázce užitečnosti a škodlivosti jakoby *res judicata*, takže co je užitečné nebo škodlivé pro účel bezprostředně nadřazený, jest užitečné nebo škodlivé pro všechny vyšší účely až nahoře k nejvyšším. Právě tím, že rozhodnutí a úsudky nižších instancí jsou ve vyšší slepě přejímány, vysvětluje se poznání, na první pohled paradoxní, že upotřebení nepřímého nákladu *A* jest s hlediska *D* zároveň užitečné a škodlivé.

Dosud jsem tvrdil jen:

1. že nejvyšší postulát (bezstrastnost, minimum strasti) ničeho o chtěném neříká, protože přechodné sloveso „něco chtít“ je bezobsažné a prázdné;
2. že postuláty jsou pouze tehdy technicky nebo hospodářsky relevantní, dají-li se — s vynecháním prostředkových účelů — vpravit do technické nebo hospodářské fáze;
3. že chceme-li chápati technicky nebo hospodářsky, nemusíme vystupovati až k nejvyšším účelům. Neboť ani pro technické ani pro hospodářské myšlení není diakritickým znakem „chtěné“, nýbrž způsob myšlení.

γγ) Kritický postulát *D* je myslitelný buď autoskopně nebo heteroskopně.

Kritický postulát představujeme si buď na základě subjektivních nebo objektivních účelů, jež jsou objektivací subjektivních.*) V obou případech — ať je již účel povahy subjektivní aneb promítnutý do vnějšího světa a tudíž objektivní — jsou naše úvahy autoskopní t. zn. účely jeví se nám jakoby byly námi chtěny a tedy jako naše vlastní postuláty.

Naopak zase jsou postuláty předpokládané heteroskopně, t. j. účely, jež uvažujícími subjekty nejsou chtěny, nýbrž předpokládány jinými (třetími) osobami.

Účel spatřovaný autoskopně jest chtěné, jež týž subjekt chce a o němž uvažuje. Účel, jež si představujeme

*) Vnitřně (subjektivně) si na př. přejeme ukojení potřeby žízně, pročez jest zevním prostředkem na př. voda, jež se pak jeví zevně jako náš účel.

heteroskopně, jest jiným subjektem chtěn a jiný subjekt o něm — ať již technický, či hospodářský — uvažuje, při čemž se cizí účel předpokládá. Kdybychom na př. viděli jak zedník, místo aby nechával sklouzati cihly prostě po nakloněné rovině, jednu po druhé zvláště nosí dolů, prohlásili bychom takové jednání za neekonomické, při čemž bychom zřejmě předpokládali heteroskopně, že kritickým účelem jest rychlá doprava odklizovaného materiálu. Bez tohoto kritického účelu nemohli bychom vůbec vysloviti kritický soud o hospodářskosti jeho počínání. Autoskopně bylo však toto podnikání snad docela ekonomické, protože zedník úmyslně protahoval práci, aby se déle v práci udržel.

Autoskopní a heteroskopní účely nemusejí býti totožny. Nemůžeme totiž nikdy uhodnouti určitě účely jiných chtějících subjektů, byť i souhlasily naše předpoklady ve většině případů také se skutečnými přáními těchto subjektů.

Jest však možno se ptáti, proč vůbec se činí tento rozdíl mezi autoskopními a heteroskopními postuláty. Na to odpovídám: protože charakterisování jednotlivých hospodářských pochodů, resp. úvah, jež tvoří k nim podklad, děje se velmi často na podkladě úvah heteroskopních. Výraz „nehospodářský“ jest zpravidla používán s hlediska heteroskopního. S autoskopního hlediska nemůže nikdo jednati nehospodářsky, leč bychom tím snad chtěli označiti nevhodnou, nevědomostí zaviněnou volbu prostředků. Avšak i pak je tu takovéto jednání s autoskopního hlediska hospodářským, t. zn. že odpovídalo zcela chtění maximálního čistého výnosu, byť i chtěný výsledek ve skutečnosti nebyl dosažen, pokud se týče maximálnímu (možnému) čistému výnosu neodpovídal. Hospodářský princip vyžaduje přece chtění a nikoli výsledek.

Proto je vlastně možno jednati nehospo-
dářsky pouze s hlediska heteroskopního.
Výraz „nehospodářskost“ dokazuje tedy již sám sebou
důležitost a oprávněnost toho, že byl vytýčen rozdíl
mezi autoskopními a heteroskopními postuláty. S pou-
hým rozlišováním mezi subjektivními a objektivními
postuláty při zmíněných účelech tedy nevystačíme. Jsou
totiž možné, jak již řečeno, právě tak postuláty auto-
skopně-subjektivní, jako autoskopně-objektivní. Avšak
ani při autoskopně-objektivních ani při autoskopně-
subjektivních postulátech není možné vědomě nehospo-
dářské jednání. Můžeme proto nazvati nehospodářskými
pouze jednání s hlediska heteroskopního postulátu, jenž
se neshoduje s postulátem autoskopním, nebo se sice
shoduje s ním, nikoli však s volbou prostředků k jeho
dosažení.

δδ) Která data máme k dispozici ohledně
postulátu D , ať již autoskopního neb he-
teroskopního.

Další otázkou našich výkladů je, zdali vůbec můžeme
na podkladě dvou koordinovaných kolidujících postu-
látů něco věděti nebo poznati o cizím kritickém účelu.

S heteroskopního hlediska nemůžeme sice poznati
všechno o cizím autoskopním kritickém účelu, něco však
poznati nám nicméně lze.

aaa) Ve sféře postulátu D musí se nalézati
jak B tak C .

Víme především, že kritický účel musí ve
svém rozsahu zahrnovati oba kolidující
koordinované postuláty (B a C). Oba tyto účely
nemusejí vyčerpávati docela celý rozsah kritického

účelu, takže v něm mohou být i jiné prostředkové postuláty, nicméně *B* a *C* nesmějí tam za žádných okolností chybět. Jestliže jsou na příklad naše postuláty *B* a *C* stromy a květiny, mohou být v kritickém účelu *D* obsaženy i jiné postuláty, na př. postulat estetického požitku, avšak sféra kritického účelu *D* nesmí být nikdy taková, že by v ní nebylo *B* (stromy) nebo *C* (květiny).

bbb) Společná užitečnost *D* jest dána jak u *B* tak u *C*. Poměr těchto jednotlivých užitek k užtku společnému.

Víme také dále, že oba postuláty *B* i *C* jsou pro *D* užitečné, že však jejich užitečnost není vzhledem k *D* rozdílná, nýbrž jediná, ovšem o různé intenzitě a kvalitě.

Tento poznatek předpokládá, že povaha kritického účelu je tato: s hlediska kritického účelu existuje představa, že užitečnost postulatů *B* tvoří pouze díl společné užitečnosti, tedy 100%ní užitek postulatů *B* resp. *C* jen jistý díl společného užitku. Podle toho jeví se pak kritický účel jako 100%ní užitek nebo pevná představa celku jednotlivých užitek v určitém pořadí a velikosti, což vše dohromady teprve jest účelem. Tak na př. je kritický účel krásné zahrady dán 100%ním společným užtkem krásných stromů, květin, pažitů atd.; užitek z krásných stromů jest jen dílem společného užitku a to užtkem, který má vzhledem k užtku z krásných květin určitou velikost, takže v případě nastavší kolise mezi těmito prostředkovými postuláty zvolí jeden pro účel krásné zahrady stromy, druhý květiny.

Můžeme tedy říci, že postulat *D* se nám jeví obsahově jako 100%ní společný užitek *B* a *C* s určitou užtkovou kapacitou *B* a *C* v určitém pořadí.

ccc) Poznatek, že postulát *D* jest vyšší teleologický pojem a důsledky z toho plynoucí.

Kritický postulát *D* jest oběma koordinovaným, komesurabilním a kolidujícím postulátům *B* a *C* nadřazený teleologický pojem. Co se rozsahu týče, pravíme tím zároveň, že subordinované postuláty jsou v něm zahrnuty. To souhlasí také s našimi hořejšími výklady. Dále pak, pokud se obsahu týče, pravíme tím, že obsah je dán společným užitekem. Zde musíme však dobře rozlišovati: při autoskopních účelech bude lze snadno měřiti a určovati užitečnost jednotlivých postulátů pro kritický účel (100% ní společný užitek). Při heteroskopních budeme však odkázáni pouze na odhady, pokud se týče hypotetická tvrzení, protože naše ocenění stupně užitečnosti může podržeti platnost pouze pro účel heteroskopní, tedy pro účel, o němž pouze předpokládáme, že je autoskopní. I v případě, že nám je autoskopní účel sdělen, je náš soud o stupni užitečnosti jednotlivých postulátů vždy jen věcí názoru, neboť zda na př. činí zahradu krásnou květiny, stromy nebo pěstěný pažit a ne jiné prostředky, jest právě jen věcí názoru. Zůstane proto vždy vyhrazeno rozhodnutí o tom, který z kolidujících postulátů se stane nákladem (*C*) a který výnosem (*B*), jedině autoskopnímu posuzovateli. Mají-li však býti podrobena kritice cizí rozhodnutí, není to možné bez vytvoření kritického — ať již autoskopního či heteroskopního — postulátu*).

*) Budiž mi dovoleno, abych v této souvislosti upozornil na velmi lákavou domněnku, která je však přece jen, jak myslím, mylnou. Utvoříme-li ze dvou koordinovaných postulátů kritický účel, ubráníme se sotva domnění, že nadřazený účel jest subjektem, k němuž jsou podřízené prostředky v postavení predikátů.